

ПОГЛЯДИ І. ОГІЄНКА НА ВИЩУ ОСВІТУ І СЬОГОДЕННЯ

У статті розкриваються погляди видатного українського педагога І.Огієнка на вищу освіту і їх актуалізація в умовах реформування всіх ступенів освітніх інститутів.

У період духовного відродження України особливої уваги набувають проблеми національної освіти, зокрема школи. Адже саме національна загальноосвітня середня школа і вища школа покликані створити умови для становлення і розвитку цілісної і самобутньої особистості, орієнтованої на засвоєння загальнолюдських цінностей, на сприйняття способу життя рідного народу. Ця мета вимагає глибшого звернення до історії української духовної культури, що дійшла до нас у сузір'ї постатей, які визначають історію розвитку просвітницького руху. Вагоме місце в історії української суспільно-громадської думки і просвітницького руху кінця ХІХ – початку ХХ століття посідає Іван Іванович Огієнко. Творча спадщина Івана Огієнка для кількох поколінь була недоступною. Сьогодні ми знову повертаємося до його концепції національної освіти І.І. Огієнко (1881–1972) – людина високої духовності, учений-філолог, культуролог, самовідданий діяч – патріот в державотворчій, освітньо-культурній і релігійно-церковній сферах.

І. Огієнко стоїть біля витоків вищої національної освіти, він увійшов в історію української вищої школи як ректор Державного Українського Університету у Кам'янець-Подільському. З 12 жовтня 1918 року Наказом міністерства освіти І.Огієнко був направлений на роботу ректором Кам'янецького університету. За його концепцією національної освіти, реформа вищої школи була пов'язана зі шкільною освітою, враховувала її загальноосвітнянські принципи, водночас орієнтувалася на тогочасні світові досягнення в організації навчання та виховання молоді. "Наш Університет, – підкреслював І.Огієнко на його відкритті 22 жовтня 1918 р., – український по духові й устроєві, а наша мета – науковий досвід і виховання молоді. Університет виховуватиме інтелігенцію, буде вселяти любов до інших народів: якщо ти руський – то будь руським, Якщо ти поляк – то будь поляком, якщо ти єврей – то будь євреєм. Університет буде зв'язком між професорами та студентами, що дасть змогу працювати разом на користь рідної України" [1: 7].

Іван Іванович прагнув, щоб в університеті панувала доброзичлива, демократична атмосфера, не було фактів зловживання становищем, замовчування недоліків, приймалися заходи до виправлення нетерпимої ситуації. Молодь гостро реагувала на різні відхилення, доноси, які помічала за урядовцями, викладачами і навіть за ректором. Досить багато позитивних відгуків про І.Огієнка як талановитого керівника було сказано його співробітниками та учнями. "Мав нагоду бачити, яка сильна творча індивідуальність Ректора професора І. Огієнка" [2: 18].

Ректор І. Огієнко надавав значну матеріальну та організаційну допомогу українському вищому шкільництву, його любили і поважали студенти, "Для нас, студентів, став і учителем, і Батьком, бо ми завжди, без всякого вагання й страху, зверталися до нього в усіх випадках нашого нового студентського життя. І нікому ніколи не було від нього відказу. Ніхто ніколи не бачив його холодним чи безучасним до студентських інтересів" [3: 2]. Він зрікся свого ректорського утримання і передав його на заснування студентських стипендій.

Для того, щоб студенти могли успішно навчатись, І.Огієнко як "ректор дбав не тільки про бібліотечне поповнення, але й про її належну внутрішню організацію. І.Огієнко власним прикладом високої всебічної працездатності й ентузіазму потягав за собою все оточення. Професура, студентство й урядовці, за прикладом ректора, не покладали рук в невисипущій праці й веденню своєї Alma Mater" [2: 18].

Із січня по квітень 1919 р. І. Огієнко працював міністром освіти, продовжував і поглиблював освітянські реформи, започатковані першим міністром освіти І. Стешенком. Одним із перших наказів міністра І. Огієнка був наказ про мову, підписаний Огієнком 30 січня 1919 року. Згідно цього наказу:

1. "1. Закликом Української народної Республіки від 1 січня 1919 р. державною мовою на Україні визнано мову українську. Тому викладовою мовою по всіх школах України – вищих, середніх та нижчих – повинна бути мова українська.

2. Наказую, аби зо дня оголошення цього наказу всі на вчителі, що володіють українською мовою по всіх школах вищих, середніх, нижчих, почали виклади всіх лекцій українською мовою.

3. Тимчасово з дозволу Міністра народної освіти – для вищих шкіл, губернiального комісара – для середніх, повітового комісара – для нижчих шкіл викладовою мовою окремого навчителя може бути і інша мова...

4. Національно розмежовані школи користуються для навчання мовою своєї нації" [4].

Мова – це наша національна ознака, в мові – наша культура, ступінь нашої свідомості.

Мова – це форма нашого життя, життя культурного й національного, це форма національного організування. Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб... Звичайно, не сама по собі мова, а мова, як певний орган культури, традиції. В мові – наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання.

Мова – це не тільки простий символ розуміння, бо вона витворюється в певній культурі, в певній традиції. В такому разі мова – це найсвятіший вираз нашої психіки, це найперша сторожа нашого психічного я...

І поки живе мова – житиме й народ, його національність. Не стане мови – не стане й національності..." [5: 239].

Ось чому мова завжди має велике значення в національному русі, і чому ставлять її завжди на перше місце серед інших питань. Ось чому із прийняттям Україною незалежності було прийнято закон "Про мову".

Визначивши напрямки і основні засади реформування освіти, І. Огієнко докладав зусиль до того, щоб державна українська школа базувалася на принципах спадкоємності всіх видів навчання, була демократичною і соціально доступною. Так, із загальної кількості студентів Кам'янецького університету (1401) українців було 1111, євреїв – 211, поляків – 35, росіян – 32, німців – 8, білорусів – 3 [6: 67]. Він вважав, що необхідно виховувати ширих патріотів, гідних громадян України, які б мали високий рівень освіти та культури; навчальний процес усіх типів навчальних закладів слід пов'язувати із життям, історією і традиціями народу; система вищих навчальних закладів має формувати національно свідомі, високоосвічені кадри педагогічних працівників.

На думку І.Огієнка, поняття "українська національна свідомість" має включати в себе такі складові, як:

- усвідомлення того, що український народ є окремий народ, як і будь-який інший гідний свого місця в історії і світовій цивілізації;

- відчуття власної причетності до долі свого народу, його минулого, теперішнього і майбутнього;

- пошанування історії культури, традиції, звичаїв, мови свого народу;

- прагнення примножувати славу і гідність свого народу, його традиції і духовні багатства;

- готовність захищати честь і гідність, свободу і незалежність свого народу, утверджувати його державність.

В умовах реформування всіх ступенів освітньої системи в Україні великої ваги набувають наступні ідеї І. Огієнка: 1. Українізація навчального процесу у всіх типах навчальних закладів. 2. Всебічна підтримка виховання національно свідомих кадрів. 3. Забезпечення єдності, доступності і наступності усіх ланок навчання. 4. Здійснення в усіх ланках національної освіти виховання патріотів, гідних громадян української держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Тюрменко І.І. Життя, віддане народові: Іван Огієнко (митрополит Іларіон) // Історія України. – 1999. – № 6. – С. 5–9.
2. Биковський Л. Бібліотека Кам'янець-Подільського університету // Слово істини. – Вінніпег, 1949. – число 3 (15) – С.15–20.
3. Огієнко – міністр освіти // Слово істини. – Вінніпег, 1951. – Число 4(40) – С. 2.
4. Наказ по Міністерству освіти від 30 січня 1919 р. // Освіта (Кам'янець-Подільський) – 1919. – № 4.
5. Огієнко І. Українська культура. – К., 1918. – 250 с.
6. Тимошик М.С. "Лишусь навіки з чужиною...". Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження. – Вінніпег. – К., 2000. – 548 с.

Матеріал надійшов до редакції 29.11.2001 р.

Дем'янчук А. С., Пагута Т. И. Взгляды И. Огиенко на высшее образование и сегодняшний день.

В статье рассматриваются взгляды украинского педагога на высшее образование.

Demyanchuk A. S., Paguta T. I. The views of I. Ogiyenko on higher education and the present.

The article deals with the ideas of the famous Ukrainian educator I.Ogiyenko on higher education.